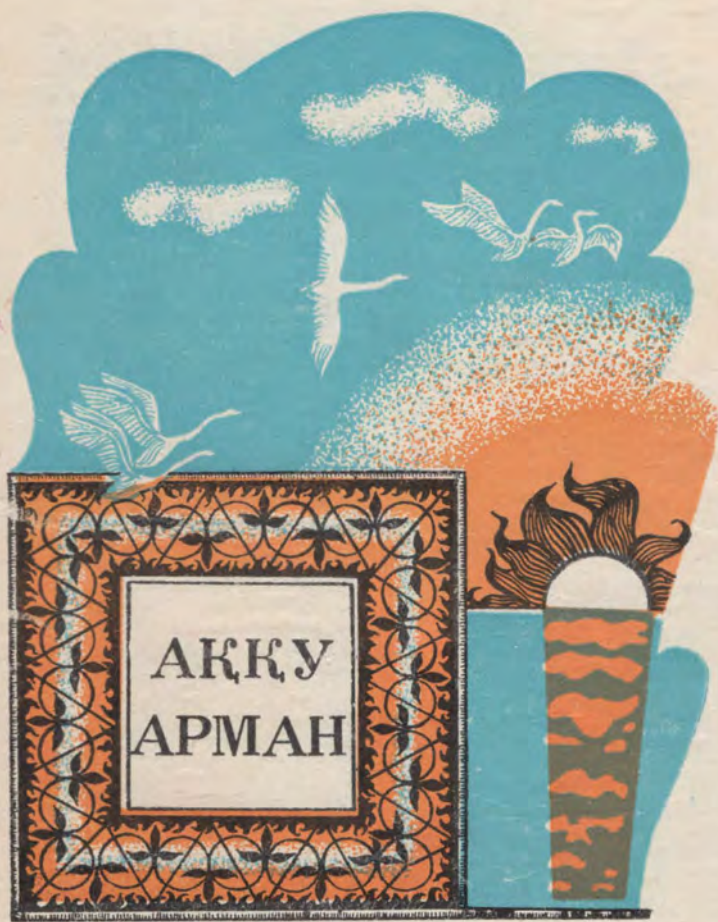

ЕСЛӘМ ЗІКІБАЕВ

АККУ
АРМАН

ЕСЛӘМ ЗІКІБАЕВ

АҢҒУ
АРМАН

ӨЛЕҢДЕР

«ЖАЗУШЫ» БАСПАСЫ
А л м а т ы — 1977

Қаз2
3-96

Зікібаев Есләм.
3-96 Аққу арман. Өлеңдер. Алматы,
«Жазушы», 1977.
96 бет.

Ақын Есләм Зікібаевтың есімі жырқұмар қауымға жақсы таныс. Оның бұдан бұрынғы «Ақ қайыңдар» жинағын оқушы жұртшылық та, өдеби сын да жылы қабылдады. Ақынның жаңа жинағына еңбеккер замандастарымыздың өмірінен алып жазылған өлеңдері мейл толғаулары кірді.

Қаз2

3 $\frac{70403-042}{402(07)-77}$ 62-77 016985

012

ЖЫР ЖАЗБАС ЕДІМ

**Мен жыр жазбас едім,
Көкірегімді от сезім кернемесе,
Шабыт шалқып жанымды тербемесе.
Рахатынан өлеңнің балқып денем,
Бейнетінен маңдайым терлемесе.**

**Мен жыр жазбас едім,
Дариядай кемеріме тасып-толмасам,
Көңлім кеткен қиядан асып қонбасам.
Мына жалпақ дүние ынтықтырып,
Келер күнге керемет ғашық болмасам.**

БІРІНШІ БӨЛІМ

**Еркін басып, еркелеуім —
Сенің арқаң, туған ел.**

(Ә н н е н)

МЕН КОММУНИСПІН

Мен коммунистпін,
Партияның саптағы солдатымын,
Солдатымын,
Тілемес жанға тыным.
Ұшқыр ойын көсемнің жалғастырап
Ұрпағымын —
Мұрагер зәузатымын!

Мен коммунистпін,
Шеру тартқан кәрісі,
жасы... бүгін —
Ұлы Революцияның жасынымын.
Дүниені тербеткен тар бесікте
Перзентімін Ленин ғасырының.

Мен коммунистпін,
Шаттықтан төбем көкке тиіп менің —
Аңызды артқа тастап —
Биіктедім.
Замана заңғарынан көрінсін деп
Өр тұлғамды құрыштан құйыпты елім.

Құйыпты елім құрыштан мүсінімді,
Паш болсын деп әлемге ісі күллі.
Досқа — доспын,
Қашан да құшағым кең,
Арамзаны кермеймін кісі құрлы.
Мен коммунистпін,
Малшымын,
Егіншімін қатардағы —
Кең даланың төсінде атар таңы.

Жауынгермін елімді қорғап тұрған
Суық қолдан жат пиғыл,
жат арманы...

Мен коммунистпін,
Қыранның қияға ұшар қанатымын —
Шырқауда жаным рахат табатұғын.
Компартия — Бас штаб,
Бағыт берсе —
Көтерер тылсымдардың жаңа тыңын.

Мен коммунистпін,
Жұмысшымын,
Ғалыммын,
Дәрігермін...
Перзентімін —
Ерім деп таныр елдің.
Қияндарға жол ашып қиындықпен
Бірінші боп барғанның бәрі —
Менмін!

Мен коммунистпін,
Айға атылған арманмын —
Ашық үнім,
Шабытым,
Шалқы бүгін,
Тасы бүгін
Өйткені —
Дүниені дүбірлеткен
Ұлы Революцияның жасынымын.
Алмастай —
Асылдардың асылымын,
Перзентімін Ленин ғасырының!

**Жер-жаһанға шамшырақ боп көрінген
Жұмысшы мен шаруаның Ұлы елі.**

**Бірге жасап жақсылықты,
жаңаны...**

**Бір көркейтіп ауыл,
қыстақ,
қаланы...**

**Бір көтеріп Ұлы туын Лениннің
Болашаққа шеру тартып барады.**

КОСМОСТА ҮШ ҚЫРАН

Тыңда, әлем!
Құлағыңды түр тағы да —
Қара өне —

 Ұлы елдің ұрпағына,
Ғарыштың кеңістігін кетті шарлап,
Қиянға қиял жетпес шырқады да.

Үш қыран ұшқан шақта жаңа түлеп,
Қақырап қақ жарылды қара түнек.
Елімнің даңқын алып шықты биік,
Адамзат арманының қанаты боп.

Жер қалды,
 Жерде асыл ана қалды,
Өзінің ақ сүтіне балап арды.
Тіршілік мың мәртебе бас иеді —
Өсірдің деп осындай балаларды.

Сәт сайын дүниені тебіrentкен,
Ғажайып құдыретті елім неткен.
Советтік ақыл-ойдың зердесімен —
Бұл күнде туыс болды Жерім Көкпен.

Тыңда, әлем!
Бізде дәйім қуаныш күн,
Кеудемде шамшырақ боп тұрады ұшқын.
Ұлы елдің азаматы болғаным
Мақтанам —
 Мен бақытты туа құштым.

Иә, мен —
 бақытты елдің ұланымын,
Қайнары бізде өнер бұлағының.

Сәбидің сезіміндей көңілім пәк —
Күлімдеп көк аспанда тұрады Күн.

Дүние тербеткенде ер бесігін,
Мақтана паш ететін елге сырым —
Отан-Ана емшегін таласа емген
Мен де сол үшеуінің жерлесімін.

Әрдайым соларменен бір тілегім,
Қуанам нұрландырса күлкі реңін.
Ғарышқа олар биік самғағанда —
Мен-дағы жерде отырып бір түледім.

Шалқыды шабыттанып сезім мүлде,
Қадалып жұлдыздарға көзім бірде.
Жердегі тіршілікті ұмытамын —
Солармен жүргендей-ақ өзім бірге!...

Бірақ біз соның бәріне үйреніп алған
жандармыз,
Басқа тірлікті қаламас күйге еніп алған
жандармыз.
Қайтадан егер бөлсе де дүниенің мекен-
тұрағын
Тап басып, қайран туған жер, өзіңді ғана
таңдармыз.

Ақын сезіммен серпіліп, сөйлеп кеттім бе
сәл астам,
Дүниеде жақсы, жайсаң жер көп-ақ шығар-ау,
таласпан.
Бірақ та соның бәрі де мен туған жерге
жетпейді —
Қарапайымдылығы қашаннан өзіне ғана
жарасқан.

ЖАЙЫМДЫ СҰРАМА, АНА

Қалайсың деп жайымды сұрама, ана,
Мен емеспін кешегі бұла бала.
Ойшыл етіп жіберген бұл күндері
Зеңгір аспан,
Шет-шексіз мына дала.

Қалайсың деп жайымды сұрама, ана,
Артық кетсем, айыптап сынама да...
Еркелеуді кейде өмір көтермейді —
Ара түсер сен жоқсың бұл арада.

Айтары не —
Келмесе, келсе де әлім,
Тағдырын көп ойлаймын мен солардың.
Мен солардың саулығын тілеп жүрем,
Өйткені сол саулықтан енші аламын.

Мақтаушы ең ғой қайыспас қайсарды көп,
Арамзаның бетін бір қайтарды деп.
Соның бәрін енді ұқтым,
Үйретті өмір —
Балаң қазір кеткендей байсалды боп.

Айта алмаймын —
Нені ұқтым, нені ұқпадым,
Өмірден көп сырлардың көріп бәрін.
Кейде олық жеген де кездерім бар
Алдамшының сөзіне сеніп қалып.

Темірқазық мен үшін — пәктік деген,
Содан болар —
Ісім көп нақ бітпеген.
Аңғалдықпен алданған кездеріме
Енді есеп беріп жүрмін сақтықпенен.

СЕН ҮШІН МЕН МАҚТАНАМ

(Толғау)

Армысың, далам?
Армысың, әсем кең алқап?
Жасампаз, жайсаң жандардың құтты мекені.
Құс болып ұшып әдейі келдім сені аңсап,
Өзің де мені сағынсаң солай жетеді.

Жыр болып келдім,
Сыр болып келдім қойныңа —
Бойымда бардың бәрін де саған ақтарам.
Баурайда толған алалы жылқы,
қой мына...
Мен туған жердің ырысы ғой деп мақтанам.

Жер сызып ылғи қазандай желіндерімен,
Өрістен қайтып келеді мама сиырлар.
Өңірі шүйгін төрт түлік малға,
Тегінде
Бай болса керек әуелде-ақ біздің қиырлар.

Не деген ғажап арманшыл едік біз бүгін,
Жүйткіді қиял жарысып оймен тоқталмай.
Жайнатып жүрген арайлы мынау күз күнін
Құрыш білекті, құдыретті жандар көп қандай.

Даланың құты —
Диқанды көрсең егерде,
Күн қағып біраз қоңырқай тартқан реңі.
Сұрама жайын өзгеден-дағы,
менен де...
Тыңда тек, достым, еңбек деп соққан
жүрегін.

Өсті деп біл сен диқанның маңдай теріне,
Алтын дән тұрса иіліп жерге сабағы.

Сүйсініп қара даланың маңғаз еріне
Бақытқа балқып жайнаса бал-бұл жанары.

Еңсесі биік,
Күлкі ойнап тұрса жүзінде —
Ерлердің ол бір еңбектен тапқан мерейі.
Көктемде сеуіп,
Осынау күздің күнінде
Бірі мың болып оралып жатса не дейді.

Көремін десең жайдары күздің келбетін
Серпіліп бір сәт жастармен мына қырға шық.
Сап-сары алтын,
Жалқындай әсем жер беті
Асылы менің өлкеме дәйім күн ғашық.

Күндізгі дабыл,
Күндізгі қимыл бір төбе —
Түндерде-дағы еңбектің күйі тынбайды.
Барады жойқын дарияда жүзіп мың кеме
Мотордың үнін тыныстап дала тыңдайды.

Самала сынды —
Түнде де өлкем жап-жарық,
Сары алтын таулар көз тартар мына қырманда.
Қарайсың оған сүйсініп, әрі таңданып —
Қусырып қолын бос тұрған жан жоқ бұл
маңда.

Өзілі назды,
Қылығы да әсем құрбының
Еркелей келіп ұсынар саған күрегін.
Жанарыменен ұқтырып сырлы сырды мың
Езуін тартып ақырын ғана күледі.

Пай-пай-пай, шіркін, қылығы неткен тәтті еді,
Лаулаған сезім өрт болып алып барады.

Жігіттері де шетінен жайсаң, мәрт тегі —
Мерейлері үстем, таудан да биік талабы.

Мінекей, біздің даланың күзгі дидары,
Арманыңды ылғи тартады қиян-қиырға.
Бармақтай ірі, бадана көзді бидайы —
Ырысы елдің қоймаға келіп құйылған.

О, далам менің, арайлы әсем кең алқап —
Сарқылмас мәңгі байлықтың құтты мекені.
Мерекең күні келді ұлың тағы сені аңсап,
Қуаныш-мерейіңе ортақтас етсең жетеді.

Ән болып келдім,
Жыр болып келдім бүгін мен —
Ұлың боп келдім сеніміңді ылғи ақтаған.
Таралғы-тарту ұсынып лала гүліңнен,
Сен үшін өзім мақтанам,
Сен үшін өзім шаттанам,
Өзіңнен ғана бақ табам!

ОҚ АТПАҢДАР ДАЛАДА

Оқ атпаңдар далада,
Оқ атпаңдар —
Үрей үнді маңайға жолатпаңдар.
Қайтып таба алмайды тыныштығын,
Тыныштығын бір мәрте жоғалтқандар.

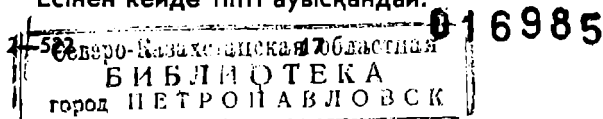
Жаз жайлап,
Қыс қыстаған тұрағынан
Барады безіп қайда мына бір аң.
Жаутаңдап неге артына қарайлайды,
Қапыда айрылған ба сыңарынан.

Қапыда айрылған ба сыңарынан,
Жан бар ма жәйін сұрар сірә бұдан.
Қарғысын әлде кімге төгер еді —
Тіл бітіп,
Жарылса егер шын ағынан.

Көк көлден үркіп ұшты құстар неге,
Қалды әне —
Айдын бетін құшқан дене.
Тағы бір жан иесін жоғалтты ма,
Өлімге,
Өлексеге құштар неме.

Мұңлы еді шіркіндердің әні неткен,
Оларсыз көл де тұлдыр,
әрі кеткен.
Қорқамын қорқаулардың кесірінен,
Түңіліп қала ма деп әділеттен.

Сөлк етіп әр дыбысқа сауысқандай,
Есінен кейде тіпті ауысқандай.

Бейкүнә,
Мамыражай күн кешпейді
Төзімін біржолата тауысқандай.

Сақтаңдар тыныштығын от басының,
Бейсауат атылған соң оқ та шығын.
Мен болсам,
Тілер едім ең алдымен
Мылтықтың шүрппелерін тот басуын.

Дүние дүние боп жаралғалы,
Әлемнің жан иесі —
Адамдары
Тілейді тыныштығын от басының
Тіршілік тағдыры үшін алаң бәрі.

Сән-көркі,
Саулығына кең даламның
Бұл күнде сен де алаң,
Мен де алаңмын.
Достарым,
Оқ атпаңдар сол үшін де —
Бұзбаңдар тыныштығын жер-ғаламның.

Сақтаңдар жер-ғаламның тыныштығын,
Тыныштық — тыныс бүгін, ырыс бүгін.
Тілеймін көрмесем деп,
Білмесем деп
Атылған оқ пен оттың бір ұшқынын.

Достарым!
Өтінемін, оқ атпаңдар,
Үрей үнді маңайға жолатпаңдар.
Мылтықтардың тот басып шүріппесін,
Қынабында шірісін болат қанжар.

Оқ атпаңдар,
Әйтеуір оқ атпаңдар —
Әлі де оққа асылын тонатқан бар,
Сондықтан да пәлені жолатпаңдар.
Қайтып таба алмайды тыныштығын,
Тыныштығын бір мәрте жоғалтқандар.

ӨМІРІ НҰРЛЫ

Әр күнім менің қуаныш, бақыт — шалқыған,
Әр күнім асқақ ән болып көкте қалқыған.
Көкіректерден сыр болып сұлу төгілем
Жан жүректерде күмбірлеп күйдей тартылам.

Жетісуымның жеті өзеніндей жарасқан,
Жүйрік боп шығам бас бәйгеге ылғи
таласқан.

Қыраның болып қияға қанат қағамын,
Алатау сынды асқарлардан да әрі асқан.

Күндермен алғы астасып дәйім қиялым,
Тыңдатам, елім, болашақтың да күй-әнін.
Тәй басқан әрбір жеткіншегімнің тұсауын,
Жүлдені бермес дүлдүл болсын деп қиямын.

Алатауымның ақшаңқан ашық ажары,
Өмірдің бейне тарқамас шаттық базары.
Айдыны шалқар — шабыттың асыл қайнары
Біреуі сыр ғып, біреуі жыр ғып жазады.

Алма мен алмұрт, бадана балдай жүзімі,
Алатау сынды арудың алтын жүзігі.
Меймандар келсе қарайды соған үзіліп,
Тамсана талай таңдайын қағар қызығып.

Тасқынды селдей талантқа толы бұл далам
Өлкемнің мынау ойы мен қыры тұнған ән.
Берекесі мен мерекесі мол бұл жерді
Жалынды сөзбен Жамбылдың өзі жырлаған.

Өмірі нұрлы, өңірі гүлді бұл жерді,
Нұрғиса талай әніне қосып үлгерді.
Жастары жайсаң күндермен жарқын жарасқан
Көз алдыңызға әкелер балғын гүлдерді.

Гүл дегендей-ақ, өлкемнің ерен гүлі көп,
Құйылар дәйім көңілге шаттық нұры боп.
Соларды кейде ұялатамыз кеудеге,
Алатауымның ақындарының жыры деп.

Алматымыздың ажары болған, ән болған,
Айналам толы саялы бақ пен сәнді орман.
Үйлері қандай, төбесі көкпен тілдескен,
Бір арнаға құйылар шығып сан қолдан.

Қойнауы құтты — малы мен дәні ырысым,
Аз десең оған қосамыз тағы күрішін.
Шыбық қадасаң, шынар өсіріп беретін,
Осынау өлкем жаралған тегі жыр үшін.

Адамы қандай, жайсаң жерімнің адамы,
Өзеннің өзін от қылып үйге жағады.
Сел менен елдің мүддесін бірге тоғысқан,
Іздеген адам Қапшағайымнан табады.

Осының бәрі сыр менен жырдың қайнары
Осының бәрі елімнің жарқын айлары.
Осының бәрі шабыттың шалқар бесігі,
Ұл менен қызы — өлкемнің алтын айдары.

О жарқын жандар, жерімнің жайсаң гүлісің,
Тасытқан дәйім Жетісуымның ырысын.
Әніміз сенсің, сәніміз сенсің қашан да,
Жаралған мәңгі жыр үшін.

АҢСАП КЕП ЕДІМ

Аңсап кеп едім,
Ән сап кеп едім жеткенше,
Дүниө түгел тербеліп тұрғандай тек
менше.

Сағынышымды баса алсам жарар еді ғой
Алматы жаққа қайтадан жүріп кеткенше.

Көз тойдырардай көркіңмен ерек жаралған,
Жүгіріп міне шықтың-ау бүгін тағы алдан.
Өзіңдей жайсаң,
Өзіңдей жомарт мекенді
Жер-дүниені кезсем де сірә таба алман.

Жылда бір келем —
Мәз-мейрам болып қаласың,
Әз аналардай сағынып күткен баласын.
О баста мені жалғастырсын деп тудың ба
Алматы менен Өрнектің екі арасын.

Жылда бір келіп сайрандап қайтар
құсың ем,
Қауышып ата-анамен,
Үлкен-кішімен...

Қимайсың рас,
Қоштасар сәтте қиын-ақ.
Көңіліме қарап айтпай қаласың,
Түсінем.

Сағыныш —
Менің тағдырдан алған еншімдей,
Жүремін кейде қауырт қаланы жерсінбей.
Сабыр сақтаймын өзіңді ойлап сол замат —
Мен сенің мынау астанадағы елшіңдей.

Аядай аулым,
Аялы аулым,
Ақ ордам —
Бір жағың — тоғай,
Бір жағың — нулы қара орман.
Алыстан келсе, сәбиге сәлем беретін
Қарт аталардай шықтың ба бүгін тағы алдан.

Бір басыңдағы балалық пенен даналық —
Үйлесіп қалай тұрады екен жаңарып.
Ақын болмауға,
Батыр болмауға хақы жоқ,
Өскен жандардың төсіңнен сенің нәр алып.

Аңсап кеп едім,
Ән сап кеп едім жеткенше,
Бала боп қайта,
Жарысып шана тепкенше.
Сағынған елдер сағынса ғой деп тек менше —
Мауқымды баса алсам жарар еді-ау бұл,
Алматы жаққа қайрадан жүріп кеткенше.

ДАЛА

Қанбайтұғын қанша рет көрсе құмар,
Құдыретін адамдар өлсе де ұғар,
Асан атам түгендеп тауыспаған
Дала деген кеңдіктің өлшемі бар.

Қанбайтұғын қанша рет көрсе құмар
Сымбатынан айрылмас көмсе мұнар.
Елден ерек еркіңді баурап алар
Сұлулықтың даладай өлшемі бар.

Қанбайтұғын қанша рет көрсе құмар
Тасқа салса кетілмес семсері нар.
Ет кессе де қоңынан «қыңқ» демейтін —
Қайсарлықтың даладай өлшемі бар.

Қанбайтұғын қанша рет көрсе құмар,
Қасиетін тірідей көмсе де ұғар.
Ұрпақтар мен ұрпақты жалғастырған
Мәңгіліктің даладай өлшемі бар.

Қанбайтұғын қанша рет көрсе құмар,
Құдыретін адамдар өлсе де ұғар.
Өмірдегі игілік, ізгіліктің
Дала деген қасиетті өлшемі бар.

ШАЙТАН КӨЛ

Қайран ғып бітіміне шартарабын,
Көл жатыр құзарында Қарқараның.
Мен мұндай көрмеп едім ғаламатты
Қаншама көзсем-дағы Арқа алабын.

Шыным сол —

Естісем де көрмеп ем мен,
Біздегі ұғым басқа ғой көл дегеннен.
Сұлудың жанарындай мөлт-мөлт етіп —
«Шайтан көл» шың басында дөңгеленген.

Айдыны елестетер шар айнаны,
Ай-ару қолаң шашын тарайды өне.
Қалғандай «Шайтан көлде» шежіре боп
Сұлушаштай ғашықтың талайғы әні.

Көл емес,
Көз ғой мынау сырға тұнған,
Шерменде —
Қалған мүлде тіл қатудан.
Мұңлы бір махаббаттың ескерткіші
Шарқ ұрып шыңыраудан шыңға атылған.

Заңы да кер заманның қызға дұшпан,
Құлдырап махаббаттар құздан ұшқан.
Айналған аты аңызға осы көлді
«Шайтан көл» депті біреу қызғаныштан.

Алтайы ғасырлардан сыр ұқтырып,
Сөйлеген зар заманда күйіп тұрып.
Сондықтан да табиғат «Шайтан көлді»
Жаратыпты таудан да биік қылып.

СОҒЫС

Соғыс не?

Білмейді әзір ұлым менің,
Білмейді қанша дүние бүлінгенін.
Өзіндей жас сәбидің жетім қалып,
Қар кешіп жалаңаяқ жүргенін.

Кинодан көруге де жалықпайды,

Өйткені ол —

Соғыс не,

Әлі ұқпайды.

Осынау бір кесапат адамзатқа
Әкелгенін қаншама ғаріп-қайғы.

Соғыс не?

Білмейді оны жастар әлі,

(Олардың оқымаған дастаны әрі)

Ал, әжемдер кинодан көрсе болды —

Көздерінен моншақтап жас тамады.

Соғыс не?

Ол — үміттің үзілгені,

Ол — әжім жас жеңгемнің жүзіндегі.

Қиылған сағағынан қыршын өмір,

Мезгілсіз ерте түскен күздің лебі.

Соғыс не?

Ана шашы ерте ағарған,

Бақытын балғын күнде өртеп алған.

Ардағын абайсызда жауға алдырып,

Арманы кемелденбей келте қалған.

Соғыс не?

Көрмесем де білемін мән,

Қорқамын сол үшін де сүреңінен.

Жесір қалған жеңгемнің аһ ұрғанын
Сәби шақта-ақ сезінгем жүрегіммен.

Соғысты көрмесін деп балам мүлдем,
О, бауырлар,
Әр уақыт алаңмын мен.
Арудың аппақ шашын әжім шалып,
Арылмасын көктемгі далам гүлден.

ШЕГІНУГЕ БОЛМАЙДЫ

Москва түбінде қазақстан-
дық 28 гвардияшы панфилов-
шылар бірде-бір жеу танкісін
ілгері өткізбей, асқан өрлік
көрсетті.

О байтақ жер!
Бір табан — қарға адымың
Семсердегі серт болды арға бүгін.
Шегінуге болмайды —
Ел бұйрығы
Жақсылықпен жалғассын алдағы күн.

Төңіректе толассыз ұрыс кілең,
Бейбіт күннен белгі жоқ —
Кім өстіген?!

Алда — жау,
Ту сыртында — қарт Москва
Өлім-өмір өтеді қыл үстінен.

Ел тағдыры жүзінде ұстараның,
Ер кеудесін кек кернеп,
қысқан ағын.

Қаскүнем жау қаптатып танктерін
Бағындырмақ еріксіз күшке бәрін.

Беті қайтып көрмеген әлі күнге
Москвада дәмесі бәрінің де.
Тоғытады тоқтаусыз ажал оғын
Сиынып Гитлердей «тәңіріне».

Бір сәтке тыншымайды майдан әлі,
Бейбіт өмір нышаны қайда, кәні?
Көргісі келмегендей мына дуды
Бұлтқа батып барады Ай да эне.

Волокалам тас жолы —

Қанды қырғын,
Өрт болып дүние тұтас жанды бұл күн.
Тап сонда Қазақстан батырлары
Кейіпкеріне айналды мәңгі жырдың.

Бағдарлайды бәрін де көңіл зерек
Оқ болып атылардай көбінде кек.
Ар үшін,
Арман үшін,

Отан үшін —
Ең бастысы — өлмеу үшін өлу керек.

Панфилов қайрап солай түлектерін
Кешкізген қайсарлықтың мың өткелін.
Ел басына қатерлі күн туғанда
Оқ қылып атуға бар жүректерін.

Бәрі де жауға түсер жасындай боп,
Сайланған сайдың саңлақ тасындай боп.
Ел намысын көтерген көкке биік
Мақтанам әкелерім осындай деп.

Ұрпақтар жүретіндей жыр қып мәңгі,
Өлімге де қайыспай күліп барды.
Жау аптығын басты да осы арада
Аңыздағы ескерткіштей тұрып қалды.

ШЫРҚАЙДЫ ӘЛЕМ

Күйлерді кешіп —
Болмайтұғындай жан ұғып,
Қайсы бір сәтте жабырқай қалсам,
жабығып.

Өзіңді тыңдап сергиді сезім сол замат,
Құдыретті қуат өзіңнен ғана табылып.

Өр үнің дәйім ерлікке ғана бастардай,
Бойымдағы барлық қайнардың көзін ашқандай.
Өзіңді мәңгі Жеңімпаздардың Туы деп —
Қиындықтарға да кіріп кетемін жасқанбай.

Қас қағым сәтте еркімді билеп мол ағын —
Асау өзендей арнамда тасып,
толамын.

Тыңдаймын елтіп,
Құмарым әсте бір қанбай
Коммунистердің Гимні жырлап тұрғандай
Жұмысшы менен шаруаның берік Одағын.

Сан ғасыр бойы еңсесін Елдің бұқтырып,
Байлықта деген:

Бақыт,
Бостандық,
Мықтылық!

Сондықтандағы коммунистер
«Интернационалды»

Шырқайтын болған шындыққа қарап,
тік тұрып.

Таң самалындай сейілтіп күңгірт тұманды,
Әкем де талай шырқаған тұрып бұл әнді.
Білмейді әлем осыдан асқақ әуенді,
Білмейді әлем осыдан асқақ ұранды.

ОКТАБРЬ

Октябрь,
Мың мәрте қайталап,
Жырлаймыз өзіңді өр үнмен.
Қалтқысыз көңілден —
Арнаймыз миллиондар алғысын
Сезім арнасынан тасып төгілген.
Өйткені арманның алғашқы арайы
Өзің боп көрінген
Қиялдың көгінен.

Жетпейтін секілді —
Сен жайлы жазсақ та күнде жыр
Мынау нұрлы өмір,
Жазира-жайсаң гүлді өңір —
Өзіңсіз жалқы сияқты,
Өзіңсіз жарты сияқты,
Асылы ол қашан да сенімен бірге жүр.

Октябрь
Ерлікпен,
Елдікпен бір туған,
Өр арман — биікке ұмтылған.
Өлмес өмірмен өзектес
Жұмақ жерінде гүл тұнған,
Мәңгі құлпырған.
Батырлық,
Батылдық сипаты —
Қайыспас түр-тұлғаң.

Октябрь — ұлы ана,
Октябрь — ғұлама.
Ұрпақтың қамы үшін,
Нұрлы таңы үшін

Шыжыған шілдеде,
Күндіз де,
Түнде де,
Ақ түтек боранда,
Долы дауылда,
Нәсер жауында...
Көз ілмей шығатын,
Күзетіп адамның абзал мұратын.

Октябрь,
Арай таң —
Әлемге нұр болып тараған,
Арманшыл әр адам
Өзіңе үмітпен қараған.
Қаладан, Даладан...
Атыңды аспанға көтеріп
Тербеліп барады ән.

Мен де сол саптамын,
Қарсы алған арманның ақ таңын
Әкелер есімін әрдайым
Асқақ сезіммен жаттадым,
Қуаныш кернеген — шат жаным.
Жайнай бер.
Жасай бер —
Мәңгілік алаудай құлпырған
Октябрь — менің мерейім,
Октябрь — менің мақтаным!

ҰСТАЗҒА

Алтын күз —

Жапырақтар сарғайған шақ,
Шалқыса бала қиял шалғайды аңсап.
Келеді ұстаз бейнесі көз алдыма —
Әр уақыт өткенді оймен шарлай қалсақ.

Есімде алғаш ашқаны Әліппені,
Есімде алғаш үйреткені әріптерді.
Есімде алғаш ұстаздың айтқандары,
Өз ұлындай арқадан қағып мені.

Сақшысындай балғынның күзеттегі
Есімде әлі қатемді түзеткені.
Есімде әлі қол ұшын беретіні —
Қиындықтың кезіксе жүз өткелі...

Есімде әлі ұстаздың бар арманы,
Соны қуып келемін жаралғалы.
Үйретті ол еңбекке, ерлікке де
Үйретті ол аяла деп адамдарды.

Өмірдің ағымынан қалмасын деп,
Қиялым жатса дәйім алға сүйреп.
Ұғамын оны да мен ұстазымның —
Үйреткен оқуының жалғасы деп.

ЕКІНШІ БӨЛІМ

**Көңіл құсы құйқылжыр шар-тарапқа,
Адам ойы түрленіп, ауған шақта...**

(А б а й)

АҚҚУ АРМАН

Уа, аққу арманым,
Ес білгеннен-ақ сені іздеп келем өмірден,
Жетсем-ау деген көңілмен.

Сені іздеп келем —

Жазира-жазық белдерден
Көз ұшынан бір ақ сағым болып көрінген.

Уа, аққу арманым,
Сені іздеп келем осынау жайсаң жерімнен,
Кермиық даламнан керілген...
Сені іздеп келем қаңтардың қаһар қысынан,
Көктемнің майда желінен...

Уа, аққу арманым,
Сені іздеп келем талайдан,
Таң алдындағы арайдан.
Сені іздеп келем сансыз жұлдыздың ішінен,
Сызылып туған жаңа Айдан...

Уа, аққу арманым,
Ізdedім кейде даланың таңғы шығынан,
Одан да ғажап сыр ұғам.

Сен көлді ме деп селт етер сезім

ғажайып —

Төгілген сәтте сұлу ән.

Уа, аққу арманым,
Сені іздеп келем,
Көңілім кейде алаң боп,
Баз бір сәттерде малтығып ойға қалам көп.
Жалыққан емен,
Жабыққан емен қайтсем де
Сеніммен жүрмін табам деп.

Уа, аққу арманым,
Кей-кейде тіпті таппағаным да қуанам,
Сені іздемесем,
Аяулым болып туа ма ән.
Аққу арман боп қала бергенің де ғанибет,
Өзім сау,
Және жүрген шақтарда жыр аман.

Уа, аққу арманым,
Сәулесін Күннің сезініп әр кез жабықтан,
Зағип жандай-ақ үміт үзбеген жарықтан.
Ес білгеннен-ақ келемін іздеп өзіңді,
Іздеуден және жалықпан.

Уа, аққу арманым,
Төрт құбылам түгел,
Ойы-қырымды бүтін ғып —
Сезімге бір сәт ұялатып алсам күпірлік.
Тағдырым-дағы таусылып қалар секілді —
Сондықтан сенің
Таптырмағаныңа да шүкірлік.

ТІЛЕРІМ СОЛ-АҚ

Тағы бір таңның төгілді нұры түндіктен,
Алғаным көп пе,
Алмағым көп пе тірліктен.
Ойланып қалдым,
Ақын боп осы не бердім —
Мына жұртыма жыр күткен.

Құдырет қайда тоқтатар сағат тілдерін,
Солармен бірге зулайды зымыран күндерім.
Есепсіз кеткен қаншама қимас уақытым,
Бергенім қанша,
Бермегім қанша?
Білмедім.

Өзімді-өзім қинаймын қатты тезден де,
Оралып кей сәт,
Өткенді оймен кезгенде.
Өтеусіз кеткен күндерім қанша, шіркін-ай
Көрер ме ем салып безбенге.

Алаңсыз күндер —
Тауға да, тасқа секірген,
Мен де бір бейне еліктің лағы секілді ем.
Бүгінде соның бәрі де алыс армандай —
Қамалап ойлар мазамды талай кетірген.

Шағылып тауым,
Кейде бір сағым сынады,
Жіберген қатем алдымнан қайта шығады.
Сол кезде тағы өзімнен өзім сұраймын —
Жастығым ба екен,
Мастығым ба екен кінәлі.

Шақырып шыңға арманның алау-шырағы,
Қиялдың құсы талпынып соған тұрады.
Жетсем-ау деумен жете алмай келем
бірақ та,
Білмедім тағы —
Жастығым ба екен кінәлі.

Тағы бір таңның құйылды нұры түндіктен,
Ақын едім деп,
Көкірек қағып дүрлікпен.
Алда күн болсын,
Арманым болсын — қуанту
Жұртымды менен жыр күткен,
Тілерім сол-ақ —
Тірліктен!

АСАУ

Ат үйрету —

үлкен өнер әлі де,
Жел бітірер жасты қойып, кәріге.
Ауыздықпен арпалысқан асауға
Ер салсам дер тамам жұрттың бәрі де.

Батыл болып көрінуге құмар ел,
Батыр болып көрінуге құмар ел,
Өзіңе-өзің сенсең ғана ондайда
Білегіңді сыбан-дағы шыға кел.

Екпінімен құлататын тауды да,
Асау-асау алған ерді бауырына.
Ондай кезде сен де асау бол, жігітім,
Жалтақтама,
Аңсарың шын ауды ма.

Кең далада ылдиы бар,
Өрі бар...
Асау қандар арашасыз жолығар.
Қардың басын қар алады дегендей
Сонан соңғы әуселесін көріп ал.

Малда да бір кезігеді марқасқа,
Бәлкім оны байқамайсың алғашта.
Ал, ол сені салған жерде-ақ таниды,
Жасық болсаң,
Ат жалына жармаспа.

Аптығын шын басам десең жүйріктің
Жалпақ жонда құйындай бір құйғытқын.
Сонда ғана ол құдырөтіңе бас иіп,
Тағзым етер тартқанына бұйрықтың.

Бас қамшыны,
Тақымыңды қыс-тағы,
Көрген жанның қансын көңіл құштары.
Елестесін дүйім елге сол замат
Жас асаудың пырақ болып ұшқаны.

Орал содан ұзақ жолда алданбай,
Тақым жазып,
Құмарың бір қанғандай.
Өмір — жарыс,
Жазығында көсіліп
Асау-дағы,
Сен де үйреніп қалғандай.

ЖИЫРМА БЕС

Білмеймін,

Жырлады ақын сені қанша,
Өзіңнен айрылмастай келіп алса.

Шыңда да —

Қайтер еді зымыран жылдар
Көкорай жайлауыңда демін алса.

Сиқырлы сұлулықтай ғашық қылып,
Шақырдың қанша жанды асықтырып.
Қандай күй төгілмеді көкіректен
Пернесін жиырма бестің басып тұрып.

Жиырма бес —

Көктемдегі мұнар сағым,

Жиырма бес —

Сан өнерге құмар шағым.

Жиырма бес —

Менің мөлдір махаббатым,

Жиырма бес —

Сұлулықты шын аңсауым.

Жиырма бес —

қайталанбас қос мүшелім,

Ойға нәр,

Бойға қуат —

Қосты сенім...

Жиырма бес —

Мен білетін көзсіз ерлік,

Өмірдің кешетұғын отты селін.

Жиырма бес —

Арман алдан қол бұлғаған,

Сал сөзім,
Көкірекке қондырған ән.
Жиырма бес —
Жастық шақтың от жалыны,
Ақпанның аязында тоңдырмаған.

Жиырма бес —
Талайлардың арманысың,
Жиырма бес —
Талайлардың ардағысың.
Мен саған ризамын,
Алдымда емес,
Артымда —
Белес болып қалған үшін.

ҚЫЗЫМА

Қызым, саған жыр арнау қашаннан-ақ ойымда,
Жария ғып айтып ем жасқа толған тойыңда.
Содан бері сөзімді жұтып жүрген жандаймын,
Бір қарызым өтелмей келеді екен мойында.

Айтары жоқ —

Сол жырды күнде жазғым келеді,
Іздегенде ойдың да табылмай ма керегі.
Әлде неге көңілім елегізіп тұрады,
Толқытпай ма деп сол жыр не өзгені,
не мені.

Ақыл айту бұл күнде —

Жаттанды боп қалғандай,
Жетелер ме ол сені асуларға армандай.
Жетем десең мұратқа, нысанаңды әрі ұста,
Місе тұтып әрнені,
Болмашыға алданбай.

Тіршіліктің таусылмас тарам-тарам жолдары,
Жақсы жүрсең,

Әкеңе биік мерей ол-дағы.
Менің саған тілерім,
Өсиетім және де

Суық сөзден,
Сұқ көзден аман болсаң болғаны,
Ең бастысы, құлыным,
Адам болсаң болғаны.

КӨҢІЛ КҮЙЛЕРІ

Біреулерге ұнаған кезіміз бар,
Біреулерді сынаған кезіміз бар.
Біреулерден есітіп жылы лебіз —
Біреулерден жылаған кезіміз бар.

Бірде — шынның шындығын айтамыз деп,
Бірде —
шыңның шындығын айтамыз деп,
Есімізде —
ескерту алғанымыз:
«Жан-жағыңызды абайлап, байқаңыз» деп.

Соның бәрі өмірлік сабақ болып,
Бірде — қату,
Бірде — ашық қабақ көріп.
Ойымызды ойласып айтар болдық —
Бірдің бір екендігін санап көріп.

Біреулерге ұнаған кезіміз бар.
Біреулерді сынаған кезіміз бар.
Біреулердің жан төзбес жәбіріне —
Көре тұра шыдаған кезіміз бар.

Кезіміз бар шыдаған көре тұра,
Дауласпаймыз бәріміз өре тұра.
Тұтастықты тілейміз өзгелерден
Бірді екіге өзіміз бөле тұра.

Біреулерді орынсыз өкпелетіп,
Сүрінгеннің үстінен көктей өтіп,
Алға бассaq,
Абырой тапқандаймыз,
Қалғандаймыз —
Төбеміз көкке жетіп.

Жіпке тізіп тіріліктің қайшылығын,
Сиғызарсың өлеңге қайсы бірін.
Қателесем,
Айтарсың жанашыр жұрт —
Ескелден қайсың — аға,
қайсың — інім.

Біреулерге ұнаған кезіміз бар,
Біреулерді сынаған кезіміз бар.
Бірде көңіл —
көктемнің күншуағы,
Бірде — қаңтар,
қақаған сезім ызғар.

Ақты — ақ,
ал қараны —
қара демей,
Көпті — көп,
ал дараны —
дара демей,
Бәріне де бір өлшем береріміз,
Ескі демей,
ал, мынау жаңа демей.

Жұмып қойып бәріне көзімізді,
Біле тұра алдаймыз өзімізді.
Сондықтан да ұғады өтірік деп,
Кейде өзіміз шын айтқан сөзімізді.

Ақиқат пен жаланың ара жігін,
Өзің ойла, құлыным,
қара бүгін.

Өзің айыр
ескінің ескілігін.

Өзің айыр
жаңаның жаңалығын.

Өзің адас,
 Адассаң алма-ғайып,
Жөн табу да —
 зердесі барға лайық.
Сен биікте шынар боп тұрсаң егер,
Біз-ақ жерде қуанып,
 таң болайық.

Мен сүрінген шығармын —
 Сүрінбе сен,
Мен бүгілген шығармын —
 Бүгілме сен.
Мен көрген жақсылықтың бәрін көр де,
Азабымның көрмегін бірін де сен.

ӨМІР БӘЙГЕСІНДЕ

Көңіл — көл,
Бір тұнығы шайқалмаған,
Сырым көп,
Тек жеткізіп айта алмаған.
Балалық —
 Балдәуренім екенсің-ау
Кезінде соның бәрі байқалмаған.

Өткеннің өкінішін айтар ма адам,
Кезінде соның бәрі байқалмаған.
Табиғат, білейін шын мәрттігіңді
Бір сәтке балалығым қайтар маған.

Қайғысыз,
 Қамсыз жүрер кездерімнің
Қадірін жігіт болған кезде білдім.
Жылдардың зымырауын сезбей қаппын
Жанында еркелеумен жезде-күннің.

Зулайды қалай-қалай мына күндер,
Уақыт жоқ бұрынғыдай бұламын дер.
Алайын озғандарды қуып жетіп,
Қайыспас қас батырдың шыдамын бер.

Кемедей жағалаудан алыстаған
Қазірде көп қызығың қалыс маған.
Енді ешкім балалыққа баламайды,
Хақым жоқ жасауға ешбір шалыс қадам.

Қанатын бер сұңқардың самғайтұғын,
Тұяғын бер тұлпардың талмайтұғын.
Қалпым бар ұлы өмірдің бәйгесінде
Бір озбасам құмарым қанбайтұғын.

КӨЗДЕР

Көздер, көздер!
Біреуі үлкен, біреулері кішірек,
Қарағанда тұрар дәйім ар жағыңнан ішіп-
жеп.

Біреуі көк, тағы бірі қарақаттай мөп-
мөлдір,
Бір-біріне ұқсамайтын шіркіндердің түсі
көп.

Сол көздерге қарай берем, қарай берем
ынтығып,
Сол кездерде жатқан жоқ па алуан-алуан
сыр тұнып.
Кейбіреуі шоқ орнында қоламтаға ұқсайды,
Кейбіреуі тұрар дәйім биіктерге ұмтылып.

Көздер, көздер!
Көп екен ғой бұл өмірде не түрлі,
Кейбіреуі енді-енді сөнетұғын секілді.
Кейбіреуі түнде жанған жарық жұлдыз бейне
бір
Ондай көздер елемейді анау-мынау отыңды.

Кей көздер бар аш бөрінің көздерінен
аумаған,
Іздейтұғын бұғып жүріп қорадан қой,
таудан аң.
Ондай көздер күндіз сөніп, түнде ғана
жанады,
Өз құлқынын ойлайды ылғи, сондықтан да
жау маған.

Көздер, көздер!
Жанып тұрған адамның қос шырағы,

Таң атқанда көкжиектен күлім қағып шығады.
Ол бейне бір тіршіліктің сақшысындай
қырағы,
Жақсылықты, жамандықты қалт жібермей
ұғады.

Көздер, көздер!
Біреуі үлкен, енді бірі кішірек,
Қарағанда тұрар дәйім ар жағынан ішіп-жеп.
Сол көздерде талай-талай сыр жатыр ғой
ұққанға,
Әттең ғана кейде адамның оныменен ісі
жоқ.

Жолдас болдым жаспенен де, құрбыменен,
кәрімен...
Көп көз көрдім, көремін ғой миллион-мыңып
әлі мен,
Адалдықты, адамдықты ойлайтұғын әрдайым
Тұңғыықтай ойлы көзді сүйем артық бәрінен.

Жүк ауырын нар көтерер қашан да —
Көңіліне дақ салмайын деп ананың.

Әлдеқалай ренжісем егерде —
Сездірмеймін батса-дағы жаныма
Достарыма,

 Ұл-қызыма,

 Жарыма...

Ауырлықты ер көтерер деген сөз
Қуат беріп,

 Күш қосқандай тағы да.

Әлдеқалай ренжісем егерде —

Бәрін,

Бәрін... былай қойып басқаның,

Сезбесе екен деп тілеймін қас жауым.

Еңсем түсіп,

 Мерейі өссе олардың

Аласарып кететіндей аспаным.

ӘН — ҚҰДЫРЕТ

Ән жоқ жерде —
Көңілдің сәні де жоқ секілді,
Ән жоқ жерде —
Өмірдің мәні де жоқ секілді.
Жабырқаған жаныңды жадыратар заматта—
Құдырет бар бұл әнде,
Құдырет бар не түрлі.

Біздің қазақ ән десе,
Асын жерге қоятын.
Шаршы топқа ән келсе
Ішпей-жемей тоятын.
Қиялыңды көтеріп қияндарға бір сәтте,
Сезіміңді сергітіп, жібереді оятып.

Біле алмадым —
Осынша
Әнге құштар неге тым.
Бір-екі адам қосылса
Соған кезек беретін.

Қайғысын да әуелі
Әнмен айтып жеткізер.
Алуан-алуан әуені
Көңілдерге екті зер.

Сәбиді де жылаған
Әнмен тербеп уатты.
Әннен бізде сірә да
Ештеңе жоқ қуатты.

Табысқанда тілектер —
Алтыбақан тербеліп.

Ұғынысқан жүректер
Әнге тағы берді ерік.

Болса дәйім жарқын күн
Ән оралды ойыма.
Ән басқарды халқымның
Қуанышын,
Тойын да!..

ӨТЕДІ КҮНДЕР

Өтіп жатыр белгісіз көп күндерім
Өзеннің ағысындай,
Толқынның жарысындай.
Ой көшіне көз салып тұрмын өзім
Жағалаудың тербелген қамысындай.

Өтіп жатыр белгісіз көп күндерім,
Міне, міне,
Бәрі де көз алдымда —
Сөйлеп кеттім сол замат сөз алдым да.
Өмір — күрес,
Жығылдым....
Жықтым қанша,
Жыр-бәйгеде біреуден оза алдым ба.

Өтіп жатыр белгісіз көп күндерім,
Тірліктің бәрі сауал,
Бәрі сұрақ.
Үлгермейсің түгелдей танысып-ақ.
Кешкен ғұмыр не берді,
Алда не бар —
Соны ұқсам деп келемін әлі шыдап.

Өтіп жатыр белгісіз көп күндерім,
Көп түндерде із қуған сонаршымын,
Талай жерден омбылап жол аршыдым.
Кей сапарда қанжығам қанды болып,
Кейде,
Кейде уақыт тек болар шығын.

Өтіп жатыр белгісіз көп күндерім,
Арман-тауын бетке алып жүріп келем,
Бағдарымды дәл басар білікті емен —

Кей күндерім өтеді сенімге мол,
Кей күндерім беймәлім күдікпенен.

Өтіп жатыр белгісіз көп күндерім,
Бітпейтін тіршіліктің арнасы әлі
Тоқтамайды,
тынымсыз алға асады.

Тілерім тек —
Болғаны үзілмесе,
Арманыммен ертеңгі жалғасады.

Өтіп жатыр белгісіз көп күндерім,
Өзеннің ағысындай,
Толқынның жарысындай,
Тұлпардың шабысындай.
Мен тұрмын ой көшінен көз айырмай
Тербелген жағалаудың қамысындай.

ТҮСІНІҢДЕР ӨЗІМДЕЙ

Бір сезімді екіге бөлінбеген,
Бір сөзімді екі ұдай көрінбеген.
Түсініңдер, бауырлар, өзіме ұсап —
Екі жүзді болғам жоқ тегінде мен.

«Болар екен осы бір тұстар қалай,
Қабылдайды:
Дос қалай?
Дұшпан қалай?»
Деген күнім жоқ шығар сірә менің —
Нені айтсам да,
Тура айттым тұспалдамай.

Бүркей алмай сезімнің жасындарын,
Кейде бәлкім бар шығар ашынғаным.
Нені айтсам да өйтеуір барымды айттым,
Барымды айттым,
Ойымды жасырмадым.

Дос-жолдастың теңдігін сақтай білдім,
Еркін кетіп,
Есігін қақпай кірдім.
Кейбірінің мансабын ескермеппін,
Содан барып талайға жақпай жүрмін.

Қайтемін —
Ойламағам жақсам-ау деп,
Әркімдердің кеңілін тапсам-ау деп.
Өртенсе де өзегім өзгермедім,
Көрінбедім барымнан басқалау боп.

Азсынбадым барымды,
көпсінбедім,

Шаршап жүрген кезде де —
жоқ сүлдерім.
Көңілді боп көріндім былайғы елге,
Қуанышпен күндерім өтсін дедім.

Бір сезімді екіге бөлінбеген,
Бір сөзімді екі ұдай көрінбеген,
Ұғыңдар табиғаттың өзіне ұқсап —
Екі жүзді болғам жоқ тегінде мен.

БӘРІ СЕНДЕР ҮШІН ДЕП

Ағайындар!
Бәрі сендер үшін деп,
Бастап қойып,
Тастап кеткен ісім көп.
Бір ескерткіш орнатпақ ем мәңгілік
Әлемде жоқ әсемдіктен мүсіндеп.

Ағайындар!
Бәрі сендер үшін деп,
Бастап қойып,
Тастап кеткен ісім көп.
Ойға алғаным орындалмай,
өкініп —
Кей күндері күйдіргендей ішімді от.

Өтіп жатқан,
Кетіп жатқан күндердің
Өтеуіне нелер алып үлгердім.
Қарғыс естіп қамықтым ба кей замат,
Алғысына ие болдым кімдердің.

Жұбаттым ба мұңлы жанды жылаған,
Тұрғыздым ба бәз біреуді құлаған.
Жан болды ма менен сүйеу сұраған,
Демеу тауып қуанды ма бір адам.

Мына өмірде шында да осы бармын ба,
Ал, бар болсам, мақсатым не алдымда.
Адам деген ардақты атты әрдайым
Туын жықпай, биік ұстай алдым ба?

Бұл пендеде көп болады неге мін,
Соны әлі де түсіне алмай келемін.

Азаматтық ар алдында бір замат
Тура қарап, есеп берсем деп едім.
Кейде тіпті ойың — кермек,
ішің — у,

Сырт көз болса дер еді:
— Бұл кісі қу.

Бұл пәниде ең қиыны — мен білсем,
Ең алдымен өзіңді-өзің түсіну.

О, ағайын —

Келеке етіп күл мейлің,
Кейде мен де көктемдегі күндеймін.
Құйылып кеп,
Түйіліп кеп тұрсам да
Жауарымды,
Жаумасымды білмеймін.

Иә, ағайын!

Бәрі сендер үшін деп
Бастап қойып,
Тастап кеткен ісім көп.
Салғырттық па,
Аңғырттық па —
Білмедім
Ал басқа жұрт мұны қалай түсінбек.
Бірақ менен күдер үзе көрмеңдер
Тасқындаған бойда бұла күшім көп.
Бір ескерткіш орнатарым ақиқат
Әлемде жоқ әсемдіктен мүсіндеп.

СЕЗБЕДІҢ БЕ

Алай-дүлей кездерімде —
Сездің бе сен жайымды,
Сезбедің бе?
Ондай сәтте,
Өтінем, сала көрме
Мінезімді сезімнің безбеніне.
Тағы өтінем,
Егер шын сүйген болсаң,
Ада-күде сен менен безбе мүлде.

Күдер үзіп сен менен,
Жасыма тым,
(Айта көрме, жоқ әсте тасыр атым)
Сәттерім бар кейде бір ашынатын,
Сәттерім бар бір бұрқап,
басылатын —
Соңынан түк көріп,
түк болмағандай
Қайтадан ашылатын.

Алай-дүлей кездерімде —
Ойлай көрме салам деп тезге мүлде,
Асқындырып аларсың одан бетер
Бәрі де бір мұршам жоқ өзгеруге.
Не жұмбақ бар қарақат көздеріңде,
Ішке сақтап қайтесің, айтшы, жаным,—
Сездің бе өзің осыны,
Сезбедің бе?

Сырым жоқ жан-пендеден жасыратын,
Өзімді басқалардан асыратын.
Табиғат солай бәлкім жаратты ма —
Айтып жүр ғой:

ҚУАНАМ

Мен — баламын,
Мен — ағамын,
Екеуін де жатсынбаймын, құп алам,
Бәріне де үйренеді бұл адам.
Үлкендерді көре қалсам жадырап,
Балалығым кетпегенге қуанам.

Е, қарағым, әкесінің көзі ғой,
Сойып қаптап
 қойғандай-ақ өзі ғой...
Өмір бойы тыңдай бергім келеді,
Ата-анамды көргендердің сөзін-ой.

Естіңдерші,
Үлкен кісі не деді,
Кейде адамды сезім билеп жеңеді.
«Е, қарағым, айналайын» дегенін,
Өмір бойы тыңдай бергім келеді,

Көкірегімде тулайды кеп бір ағын,
Мен әлі де бас білмейтін бұламын.
Ата-анамды көргендер көп болған соң,
Еркелікті ұмыта алмай тұрамын.

«Аға» дейді кейінгілер, ұғамын,
Әр адамға туатұғын бұ да күн.
Үлкендіктің үлесіне үйреніп,
Сол заматта-ақ байсалды боп шығамын.

Кезіксе де кейде өзімнің шатағым,
Жібермейді үлкен деген атағым.
Ағалардың кешегі айтқан ақылын
Інілерге үйреткен боп жатамын.

ДОМБЫРАМЕН СЫРЛАСУ

Сені іздедім —
Жаным бір жабыққанда,
Сені іздедім —
Жалғыз қап жалыққанда.
Сені іздедім —
Шынымды айтайын деп,
Сенен басқа сырымды жан ұққан ба?

Кей сәттерде көңлімді елеңдеген,
Еш пендеге еш жерде еленбеген
Тез ұғушы ең,
Сыралғы серігім сен —
Сол сырымды елге айтып берер деп ем.

Қос ішегіңнен қосылып күй ақтарған,
Бір сыр ұғып отырмын —
сияқты арман.
Бабалардың бағызы өнерінен
Өлмейтұғын өзіңдей тұяқ қалған.

Біліп елдің жақсыға шөлдейтінін,
Тұяқ қалған өзіңдей өлмейтұғын.
Жабырқаған көңлімді көтерсем деп
Сені іздеймін —
Жабықсам, көрмей тыным.

Қияс тартып,
Халықтан шеттемеген —
Өнер тілін өмірі шектемеген.
О, ғаламат!
Құп-құйттай болып алып,
Көкірегің кен еді неткен ерен.

Өнер тілін өмірі шектемеген,
Өресізден зар-запа шекпе деген.
Ұлылардың ұрпаққа өсиеті —
Құдырет боп,
Күш болып жеткен ерен.

Шежіредей шер төккен күніге мың,
Зар заманның үзілмес үні ме едің?
Ханға естірткен қаралы хабарыңды
Қайран қалып тыңдайды тынып елім.

Бұлт үйріліп,
Төбеңнен төніпті аспан —
Шыдамсыздар шығандап, өліп қашқан.
Ерлер болса,
Есін тез жиып апты
Адуын айбарыңнан «Көбік шашқан»

Толтырып күллі әуенін дүниенің
Тағдырдың бізге берген сиы ма едің.
Қашанғы қуанышы, қайғысымен...
Тұрғандай тар кеудеңе сиып елім.

Дегендей:

Шер-мұңымды қозға тағы —
Көңілдің қыл көпірін қоздатады.
Айрылған ботасынан бейбақ ана
Мезгілсіз «Бозінгенді» боздатады.

Айналайын,
Қадрілім,
Қасиеттім,
Кейде бір әкелсең де қасырет-мұң.
Арамзаны аяусыз басып өттің,
Адал жанды өмірге ғашық еттің.

Сыр ашсам деп тағы бір ақтарыла,
Сені іздедім —
Жабыққан шақтарымда,
Сені іздедім —
Жалыққан шақтарымда,
Көңілімнің көрінбес көгершінін
Қондырғайсың шабыттың бақтарына,
Сыр ашайын армансыз ақтарыла.

ҚАЗДАР ҚАЙТЫП БАРАДЫ

Қаздар қайтып барады —
Думандатып соңғы рет көктің жүзін,
Дегендей:

Өттің жазым,
Өттің күзім.

Жылы жақты бетке алған бейбақтар-ай,
Ең болмаса тежеген жоқ тізгінін.

Қаздар қайтып барады —
Қариядай мұңлы бір ән тыңдаған,
Жабырқау —
Жатыр тыныш жалқын далам.
Қимастықтың қиналған үні келер
Дауыстардан қосылып қаңқылдаған.

Қаздар қайтып барады —
Керіп біреу қойғандай көкке кілем,
Жұбын жазбай ұшады
топ-тобымен.
Қанаттары сермеген қол сияқты
Хош айтысқан өмірдің көктемімен.

Қаздар қайтып барады —
Көз айырмай қарт та тұр,
бала да тұр...
Көз айырмай көл жатыр,
дала жатыр...
Құс базарын өлкемнің ілестіріп
Өздерімен әкетіп бара жатыр.

Қаздар қайтып барады —
Той-думанды өздеріне ілестіріп,
Қанаттардан жылылық жүр естіріп,

Көз жұмсам да ұйқы жоқ,
Көңіл ояу —
Хош айтысқан үндері тұр естіліп.

Қаздар қайтып барады —
Қол бұлғасып арайлы таңдарменен,
Осы жақты мекендеп қалғанменен.
Қоштасады бәрімен,
бәріменен...
Қоштаспайды жалғыз-ақ арманменен.

АҒЫНДА, ХАМА, АҒЫНДА!

Жадымда бәрі —
Нақ бүгінгідей жадымда,
Алапат бір күй орап ап отты жалынға.
Құрыштай балқып құйылып жатты әр сөзі —
Ақынның жыры ұмытылмайды екен задында.

Ақынның жыры ұмытылмайды екен задында,
Шалқып бір кетсе,
Шабытты шалқар шағында.

Қас жүйріктердей бәйгеге түскен бабында —
Сиқырлы әуен,
Күй тілді әуен бойды алып,
Жатталып қалды,
Хатталып қалды жанымда.

«Бір қызың мені туды толғасын деп,
Адамның асыл жанын талғасын деп.
Бұлыңғыр замандағы ата Құрман
Жүрегін жүрегімен жалғасын деп»...

Шырқады өлең,
Бұрқады күзгі дауылдай,
Құйылды көктен көктемгі нөсер жауындай.
Мен сол сәт ұқтым өнердің биік өресін,
Тау жоғын және...

Өлеңнің асқар тауындай.

Мен сол сәт ұқтым —
Сарбаздың сырын саптағы,
Жайқалтқан жырмен өнердің миуа-бақтарын.
Мен сол сәт ұқтым —
Ақынның асқақ мерейін
Ықтыра алмаған қысқы аяз,
жазғы аптабың...

Жыр оқығанда —
Саңқ еткен қыран-дауысы
Тербетіп тұрды,
Төбірентіп тұрды тау ішін.
Көрінді маған Хамаңның өзі өлеңдей,
Келесі сәтте кетті өлең Хамаңа ауысып.

Айырмасы жоқ орама жол мен төтенің
Ұқтым мен сонда —
Қас жүйріктің де не екенін.
Соң шапса-дағы көмбеге бұрын жетерін,
Шын шамырқанса, шаңына көміп кетерін.

Шау тартып қалмай шабыттың шалқар
шағында,
Жыр құсын дәйім түлетіп ұстап бабында,
Қайсар қалпыңмен қарсы жүзетін ағынға,
Алпыста екем деп, сыр бермей сыншыл сырт
көзге

Ағында, Хама!
Ағында!
Қазақ өнерінің,
Қазақ өлеңінің бағына!

ӨМІР ЗАҢЫ

Уақыт емші —
Табар дерттің дауасын,
Өткен күнге өкінбейік десек те —
Тағдыр өзі —
 жерін,
 суын,
 ауасын
Қалтарыссыз салып қойған есепке.

Оралмайды гүлжазира көктемің
Оралмайды қызығы көп жаз-дәурен
Заңдылық сол, қажеті не өкпенің
Өмір бойы өткен жан жоқ маздаумен.

Табиғаттың өз үкімі жазылған
Ай сәулесі тұрмайды әр кез нұрланып.
Күш кетеді күз келгенде жазыңнан
Күн көзі де қыздырмайды бір қалып.

Қайда қашып құтыламыз шындықтан,
Адам тегі тіршіліктің қонағы.
Таланттың да бүкіл әлем ынтыққан
Тоқырайтын бір сәттері болады.

ҚЫЗЫҒАМ

Мен тауларға қызығам —
Шатқалынан шарқ ұрып асқан киік
Шың-құздары шақырар асқар биік.
Өр тұлғасы —
Ерліктің ескерткіші
Мүсіндеген табиғат тастан құйып,
Биік болса,
Одан тек аспан биік.

Мен тауларға қызығам —
Ақ басы ақ бұлттармен араласқан,
Өр шыңы жазылмаған дара дастан.
Арманның ақ жал атын алға тартып,
Қиянға қиялыңды ала қашқан
Құздармен қабаттасып барады аспан.

Мен тауларға қызығам —
Ешкімге бас имеген өрлігі үшін,
Өрлігі үшін,
Ғаламат ерлігі үшін.
Желге,
Селге,
Дауылға төтеп берер
Жиып алып бойына соңғы күшін —
Сол арқылы үлесіп елге ырысын.

Мен көлдерге қызығам —
Болса-дағы қай өлке,
Қай қырында...
Аққу жүзген армансыз айдынында.
Құс үніне қосылып кеткен шағың
Ұмыттырар қуаныш,
қайғыны да...

Мен көлдерге қызығам —
Сыр бүккен ғашық жанның көзі ме деп,
Оған-дағы керек-ау төзім ерек.
Айна жоқта арулар айдай жүзін
Көреді екен айдынның өзіне кеп.

Мен көлдерге қызығам —
Күн сәулесі,
Ай нұры аймалаған
Елестейді ол ару боп жәй да маған.
Көлсіз жер көңілсіздеу көрінеді
Сұлулыққа тойған ба қайда да адам.

Мен өзендерге қызығам —
Қан тамыры сияқты паң даланың,
Құдыретіне керемет таңданамын.
Өзіменен барады бірге әкетіп
Бірге әкетіп барады алға бәрін...
Өмір бойғы адамның арман әнін.

Мен өзендерге қызығам —
Күндіз-түні,
Қыс-жазы бір тынбаған,
Бір тынбаған,
Тірліктен сыр тыңдаған.
Айдынында көп толқын — қыз бұрымы,
Күлкісін-ай,
Күлкісін сылқылдаған
Соларменен көрікті-ау, шіркін далам.

Мен далама қызығам —
Бабасындай,
Бәрінің анасындай,
Келе жатқан өзінен жан асырмай.
Мына жалпақ дүние бар-жоғымен

Жер-ананың өрбіген баласындай,
Жарасым жоқ нақ осы жарасымдай.

Мен далама қызығам —
Таң алдында уыздай ұйып тұрған,
Көкірегіме жыр-самал құйып тұрған.
Тауы,
Көлі,

Өзені — Өлмес өмір
Бір өзіне үйлесіп сиып тұрған.
Сондықтан да даламның мерейі үстем —
Өр еңсесі бәрінен биік тұрған.

ҮШІНШІ БӨЛІМ

**Аққуым аспанда емес, жерде менің
Әніне тоқсан толқып тербелемін...**

(Ж ұ б а н)

ҚАЙЫҚТА

Мүлгіген орман айнала,
Отырмын жардың шетінде.
Жылжиды қайық жәй ғана
Көгілдір көлдің бетінде.

Күн сүйген қыздың тамағы,
Кіршік жоқ аппақ етінде.
Тербетіп қайық барады,
Көгілдір көлдің бетінде.

Ойнатып қызды төсінде,
Барады қайық жорға ағып.
Білмеймін өзім —
 осым не,
Жанымды кетті-ау өрт алып.

Әлі жүр көлдің бетінде,
Ескегін жәймен аударып.
Шама жоқ тұрып кетуге
Жүрегім қалыпты-ау ауланып.

СЕН БОЛМАСАҢ...

Сен болмасаң үйім де
Кететіндей тарылып.
Келмей көңіл-күйім де,
Жоғалады бар үміт.

Сен болмасаң,
От басым
Суық тартып кетердей.
Досым да жоқ,
Жоқ қасым —
Өмір сүру — бекердей.

Сен болмасаң,
Өлең де
Оралмайтын секілді.
Бақыт құсым — төбемә
Қона алмайтын секілді.

Сен болмасаң,
Бір ісім
Оңалмайтын секілді.
Әркім мені күні үшін
Көп алдайтын секілді.

Татулықтың,
Бірліктің —
Жұбын бұзбас еш құйын.
Сенсіз маған —
Тірліктің
Өз құны да бес тиын...

Сені көргенге дейін де,
Сені көргеннен кейін де,

Талай қызды ұнаттым,
Сен оған бірақ кейіме.

Сен кейіме,
Қамығып, қайғырма әрі —
Сезім кейде болады жәй кінәлі.
Талай қызды ұнаттым,
Бірақ, сәулем,
Саған деген махаббат айнымады.

ТОЛҚУ

Еседі көктем самалы,
Тербете басын теректің.
Тыншытпай жаным барады
Қыз келсе мен не демекпін.

Тұрғандай қарап бәрі де —
Аспанда жұлдыз, ай күліп.
Жиырмадан астым, әлі де
Қиналам қыздан қаймығып.

«Сүйем-деп,— сені, сәулешім»
Ұсынсам ба екем шоқ гүлді.
Жеңе алмай жүрек әуресін
Өткердім бастан көп түнді.

Белгісіз қанша тұрарым,
Күзетіп әсем май таңын
Әйтеуір, оған шыдадым,
Қыз келсе не сөз айтамын.

КӨРСЕМ ДЕП ЕМ...

Бас ұрмай уақыт атты өлшемге мен,
Өзіңді баяғыша көрсем деп ем.
Дөңбекшіп түн ұйқымды төрт бөлсем де,
Ел сенген көп жайларға мен сенбегем.

Мен сені қия алмағам қиянатқа,
Құр күдік ақ жүрекке ұялап па.
Сондықтан да өзіңді іздеп келдім,
Іздеп келдім міндім де қиял-атқа.

Мас болып жастықпенен шалқып демде,
Сырыңды ұқпай қалдым бәлкім мен де.
Сейтсем сен ақ махаббат, пәк сезімді
Жүріпсің үлестіріп әркімдерге.

Кіршіксіз бал сезімге қаталап тым,
Өзіңмен бір арнада қатар ақтым.
Бірақ сен ұға алмапсың құдіретін,
Құдіретін... Кіршіксіз махаббаттың.

СЕНСЕ ЕДІ

Адамды сезім билейді-ақ екен тегінен,
Өзгені қойып,

Өзіңе де айтпай келіп ем.

Көз көрмейтіндей алыста болсаң бір басқа,
Жаныңда-ақ жүріп сағынып жүрмін сені мен.

Біреулер менің мұныма бәлкім күлер де,
Аурудың жәйін сау адам сірә білер ме.
Ұмытпаса екен ақиқат сырды тек қана —
Жүрекке әмір жүрер ме?!

Жабығып кейде,

Мұң басар ауыр еңсені,

Жаныңда-ақ қазір сағынып жүрмін мен сені.
Басқа жұрт мейлі сенбей-ақ қойсын сенбесе,
Жүрегің сенің сенсе еді.

НАЗ

Тіл қатпадың —

Қасыма талай келдің,
Көңіліңді осынша қалай бөлдім.
Жанарыңмен тұрмысың сыр ұқтырып,
Неге сонша жаутаңдап қарай бердің.

Өмір — өзен,

Ықтырмас ағыс кімді,

Есіңе алып қайтесің

алыс күнді.

Тағдыр деген осы екен —

Екеуімізді

Төртеу етіп тар жерде табыстырды.

— Алдыңда да адам бар,

артыңда да...

Дегенің бе:

— Жайраңдап,

жарқылдама.

Сағынысқан достарша қауыша алмай,

Сәлемдестік бас изеп,

салқын ғана.

Рас біздер ол кезде балаң едік —

Ысылмаған —

Ел көріп,

Қала көріп...

Бұрқасын-тұманы жоқ —

Ашық күнде-ақ,

Абайсызда көз жазып қала бердік.

Аттамаған сезімнің ала жібін,

Бірге кетті өзіңмен балалығым.

Бірге кетті думанды қызық шақтар —
Жеткізбейді —
Зымырап барады күн.

Жас едік-ау,
Ол кезде балаң едік,
Бірімізді-біріміз жаңа көріп
Жүргендей-ақ,
Құрбылар бір сөз айтса,
Қызарақтап,
Ұялып қалар едік.

Таныспадық қыз болып,
Жігіт болып,
Ойланбадық кеудеге күдік толып.
Үнсіз ғана ұғыстық сыр ашпастан,
Жанымызға қуаныш-үміт қонып.

Қаламай-ақ ешкімнің елшілігін,
Дер едім ғой:
«Қасыма ерші гүлім.»
Енді ғана түсіндім жанарыңнан
Балдәурен-балалықтың кеңшілігін.

Жылдар өтті,
Қалды артта адыр-ағын —
Пәк жанындай сәбидің жадыра, Күн.
Көз алдыма әкелдің тағы да бір
Біз жүретін қойнауын Шадыраның.

Көктем еді ол —
Бәйшешек гүл жарған шақ,
Қызғалдақ та тұратын қыздарды аңсап.
Думандатып жетуші ек құрбылармен,
Қалардай-ақ жабырқап біз бармасақ.

Бәрі есімде,
Есімде, лала гүлім,
Қайтеміз,
Тек жеткізбей ағады күн.
Қарашы бір қадалып қас қаққандай,
Қайта оралсын балдәурен — балалығым,
Өтінемін,
Қас қағып қара, Күнім!

ЕРКЕМ МЕНІҢ

(ӘН)

Ән болып жүрегіне ұялаған,
Өзгеге сүйіктісін қия ма адам.
Шалқытып шабытымды сен тұрасың,
Сәттерде көкірегімді күй ораған.

Қ а й ы р м а с ы:

Өмірімдей алаулаған,
Алаулаған таң нұры,
Тұрсың еркем,
Тұрсың еркем,
Көз алдымда паң күліп.
Айтқан серттен айнымасаң,
Айнымасаң болғаны —
Махаббаттың айғағындай,
Айғағындай мәңгілік.

Аймалар самалымен өпкен келіп,
Жанымды шалқытшы бір көктем болып.
Тілерім — махаббатың мәңгілігі,
Аз бақыт керек емес өткен қонып.

Қ а й ы р м а с ы.

Шарқ ұрып дүниені кезгеніммен,
Өзіңдей сүйе алмас ем өзгені мен.
Маздаған махаббаттың отын көрдім,
Бір сенің нұрға толы көздеріңнен.

Қ а й ы р м а с ы.

ЖЕҢЕШЕ

(Ән)

Шешек атқан көктемдегі гүл қандай,
Құлпырғаны — шұғыла шашар нұрдан бай.
Толған айдай толықсисың, жеңеше-ай,
Сол гүлменен бәсекеге тұрғандай,

Қ а й ы р м а с ы:

Мейлі басқа елемесе, елесе-ай,
Сен ескерсең жетіп жатыр,
Жетіп жатыр, жеңеше-ай.

Мінезің бар бұлтсыз ашық аспандай,
Өмірің жыр — жазылмаған дастандай.
Жаутаңдаған жанарыңа қараймын,
Еркелеген бауырыңша жасқанбай.

Қ а й ы р м а с ы.

Әніміз боп,
Сәніміз боп жүресің,
Құрбы ішінде ерек сенің үлесің.
Аңқылдаған қайыныңның қадірін
Басқалардан артығырақ білесің.

Қ а й ы р м а с ы.

СОЛ ӘН СЕНБІСІҢ

(Ән)

Таң алауынан нұр алған,
Шыңдағы биік шынардан —
Шақырды мені қол бұлғап,
Шақырды сұлу,
Шақырды сұлу бір арман.

Су ала барып тоғаннан,
Жалт беріп қайыра жоғалған,
Таптырмай кеткен кешегі
Сенбісің, сәулем,
Сенбісің, сәулем, сол арман.

Ауып түгелдей аңсарым,
Сол бір арманды аңсадым.
Еркімді алған елестей
Жете алмай соған,
Жете алмай соған шаршадым.

Арайлап атқан таңдарым
Ұқтырды сұлу ән барын.
Таптырмай қойған кешеден
Сол ән сенбісің,
Сол ән сенбісің, ардағым?

АЛАТАУДАЙ АСҚАРЫМ

(Ән)

Тасқынды тау суындай сарқыраған,
Күй кернеп, көкіректен шалқыған ән.
Замана заңғарынан шабыт алып,
Жұлдыздай жыр көгінде жарқыраған.

Қ а й ы р м а с ы.

Алатаудай асқарым,
Жырда биік аспаным.
Тоқсанда да толқыған
Өлең көшін бастадың.
Асыл сөзге даңғылым,
Тасқындаған ән-жырым,
Өрең биік,
Өрен жүйрік,
Өрен жүйрік Жамбылым.

Тербетіп тыныштықты ән-жырымен,
Жасарып қайта туған таң нұрымен.
Әлемге әйгілі еткен Қазақ елін —
Бақытты-ау байтақ далам Жамбылымен.

Қ а й ы р м а с ы:

МАЗМҰНЫ

Жыр жазбас едім	3
---------------------------	---

Бірінші бөлім

Мен коммунистпін	5
Бірі — аға, бірі — іні	7
Космоста үш қыран	9
Біз туған жер	11
Жайымды сұрама, ана	13
Сен үшін мен мақтанам	14
Оқ атпаңдар далада	17
Өмірі нұрлы	20
Аңсап кеп едім	22
Дала	24
Шайтан көл	25
Соғыс	26
Шегінуге болмайды	28
Оралды жеңіс болып	30
Шырқайды әлем	31
Октябрь :	33
Ұстазға	35

Екінші бөлім

Аққу арман	37
Тілерім сол-ақ	39
Асау	41
Балам ауырғанда	43
Жиырма бес	44
Мен қорқамын	46
Қызыма	47

Көңіл күйлері	48
Өмір бөйгесінде	51
Көздер	52
Шыным-сырым	54
Ән-құдырет	56
Өтеді күндер	58
Түсініңдер өзімдей	60
Бәрі сендер үшін деп	62
Сезбедің бе	64
Қуанам	66
Домбырамен сырласу	68
Қаздар қайтып барады	71
Ағында, Хама, ағында	73
Өмір заңы	75
Қызығам	76
Өзбекстан жерінде	79

Үшінші бөлім

Қайықта	81
Сен болмасаң	82
Толқу	84
Көрсем деп ем	85
Сенсе өді	86
Наз	87
Еркем менің	90
Жеңеше	91
Сол ән сенбісің	92
Алатаудай асқарым	93

ЗИКИБАЕВ ЕСЛЯМ

ЛЕБЕДЬ-МЕЧТА

Стихи

(На казахском языке)

Редактор *А. Ахметов*. Художник *Д. Утеков*.
Худож. редактор *Б. Машрапов*. Техн. редактор *М. Злобин*.
Корректор *А. Мухамеджанова*

Сдано в набор 22/XII 1976 г. Подписано 22/III 1977 г.
Бумага № 2. Формат 70×90¹/₃₂—3,0—3,51 усл. п. л. (3,06 уч.-изд. л.)
УГ06528. Тираж 6000 экз. Цена 54 коп.

Издательство «Жазушы», г. Алма-Ата,
пр. Коммунистический, 105.

Заказ № 522. Типография оперативной и билетно-бланочной
продукции производственного объединения полиграфических
предприятий «КІТАП» Государственного комитета Совета
Министров Казахской ССР по делам издательств полиграфии
и книжной торговли, г. Алма-Ата, ул. К. Маркса, 15/1.